

Anselm Kiefer geboren in 1945 te Keulen

Hij groeit op tussen de puinhopen van de Tweede Wereld oorlog. In zijn werk kan je dit ook nog terug zien. Hij studeert af met foto's van zichzelf, waar hij de Hitlergroet uitbrengt. Hij fotografeert zichzelf op verschillende plekken, in een pak dat zijn vader droeg tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Deze werken brengen een schok te weeg, in een Duitsland dat niets liever wil dan vergeten wat er is gebeurd.

Hij zegt zelf hierover dat hij naïef was in die tijd en dat hij op school twee weken les had gehad over WOII, maar pas achter de waarheid kwam toen hij zich erin ging verdiepen. In zijn werk wil hij datgene wat het Duitse volk wegdrukt en niet onder ogen wil zien, juist laten zien en tot uitdrukking brengen. De schuldvraag, het vergoten bloed. Hij gaat in zijn werk Duitse helden, marsliederen, sagen en mythes verwerken, zoals Parsifal, Siegfried en Herman.

Dit omdat de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog een hele cultus hieromheen hadden gebouwd. Daarmee hebben de Duitsers ook hun eigen cultuur verkracht. Je ziet in zijn werk veel akkers en bomen (bossen), het onschuldige landschap dat een stille getuige was van hetgeen zich voltrok tijdens de alles verwoestende oorlog.

In zijn werk zie je ook Griekse mythes terug zoals Icarus die neerstort op de Duitse akkers. Hoogmoed van het Duitse volk of hoogmoed van de Duitse kunstenaar die denkt dat hij dmv zijn kunst dingen aan de kaak denkt te kunnen stellen die men niet wil zien?

Zie hieronder. Maar ook slangen, trappen, de zee, loden boeken en zonnebloemen vind je terug in zijn werk.

Nothung 1973. In het hout staat een zwaard met de tekst: *“Ein Schwert verhieß mir der Vater”* (“Mijn vader had me een zwaard toegezegd”)

Deze tekst komt voort uit de mythe van Siegfried. Welke weer verwerkt is in Der Ring des Nibelungen van Wagner. Hieronder het verhaal:

Op een nacht wordt het koninkrijk Xanten belegerd door de Saksen. Koning Siegmund, koningin Sieglinde en hun zoontje Siegfried moeten vluchten. Alvorens ze zelf sterven kunnen Siegmund en Sieglinde de jonge prins over een rivier laten ontsnappen. Hij wordt gevonden en vervolgens opgevoed door de afgezonderde [smid](#) Eyvind met de naam Eric (door de schok van de aanval is Siegfried zijn naam vergeten. Zodoende verzint Eyvind deze nieuwe naam).

Op een avond twaalf jaar later ontmoet Eric koningin Brunnhilde van IJsland bij de krater van een net ingeslagen meteoriet. Voordien had Brunnhilde van een waarzegster gehoord dat ze zou trouwen met de enige man ter wereld die haar in een gevecht kan verslaan. Eric verslaat haar en ze beleven een passionele nacht en worden smoorverliefd op elkaar. De volgende ochtend is Brunnhilde verdwenen met de helft van het metaal van de meteoriet.

Met de andere helft smeedt Eric een supersterk zwaard en Brunnhilde een supersterke speer. Via de handel van Eyvind komt hij later in contact met de koning van Bourgondië. Als die op expeditie gaat om een rondwarende draak, Fafnir, te doden raakt hij zelf zwaargewond. Eric gaat naar de grot van de draak en kan het dier dankzij de sterkte van zijn zwaard doden. Dan dompelt hij zich onder in het bloed van de draak waardoor hij onkwetsbaar wordt. Een eikenblad dat, net voor het bloed hem raakt, op zijn rug valt, bedekt echter een plek die na dit letterlijke bloedbad de enige zwakke plek op het hele lichaam is.

Daarna vindt hij dieper in de grot een enorme goudschat die toebehoort aan de [Nibelungen](#). Nibelunggeesten waarschuwen hem voor een vloek die erop zit. Eric neemt toch de Nibelungring mee, die het kroonjuweel van de schat is en wereldheerschappij inhoudt. Later brengt hij de schat over naar het kasteel van koning Gunther van Bourgondië. Buiten de grot raakt hij in gevecht met Alberich, de vader van Hagen, die weer dienaar is van koning Günther. Alberich is uit op de schat. Van hem neemt Siegfried de Tarnhelm af. Dit is een helm waarmee men elke gewenste gedaante kan aannemen zolang men het ding ophoudt.

Door zijn heldendaden met de draak en de schat roept koning Gunther Eric uit tot held van het koninkrijk. Kriemhild, de zus van de koning, gaat van hem houden maar Eric's hart is nog steeds van Brunnhilde die in IJsland op hem wacht. Kriemhild dient hem via Hagen een toverdrank van Alberich toe waardoor hij op haar verliefd wordt en Brunnhilde vergeet. Hij geeft haar vervolgens uit liefde de Nibelungring.

Nu Gunthers koninkrijk een enorme schat bezit vallen de Saksen het binnen. Eric ontdekt wie hij werkelijk is, de koning van Xanten, en doodt de tweelingkoningen van Saksen, die zijn ouders vermoordden, in een gevecht. Eric wil met zijn schat naar Xanten verhuizen maar Gunther wil de schat houden. Daarvoor wil hij de twee koninkrijken verbinden door hem met zijn zus te laten trouwen. Aan Siegfried vraagt hij in ruil te helpen om zijn eigen geliefde voor zich te winnen, Brunnhilde.

Ze reizen naar IJsland waar Brunnhilde gechoqueerd is als Siegfried haar niet herkent. Een tweegevecht moet uitmaken of ze met Gunther wil trouwen maar met de hulp van zijn masker neemt Siegfried diens plaats in en wint. Dan reizen ze terug en Gunther trouwt met Brunnhilde en Siegfried met Kriemhild. Het eerste is echter een slecht huwelijk omdat Brunnhilde nog steeds van Siegfried houdt. Ze stelt Gunther voor de keuze: ofwel doodt hij Siegfried ofwel pleegt zij vermoord.

Hagen vermoordt Siegfried terwijl ze op jachtuitstap zijn. Intussen vertelt Brunnhilde aan Kriemhild hoeveel ze van Siegfried houdt en uit berouw biecht die laatste alles op. Als het jachtgezelschap terugkomt met de overleden Siegfried komt alles uit. Kriemhild wil de Nibelungring niet meer en Gunther en Hagen vechten erom. Daarbij wordt koning Gunther gedood waarna Hagen op zijn beurt gedood wordt door Brunnhilde.

Ten slotte wordt Siegfried op traditionele wijze naar het hiernamaals gestuurd. Zijn lichaam wordt op een klein Vikingschip afgedreven en vervolgens met pijlen in brand geschoten. Dan springt Brunnhilde van de kant op het schip, plant een zwaard in haar buik en valt bovenop Siegfried. Met de boot zinken ze in de Rijn.

Spiritualiteit is een geestelijke levenshouding en betreft levensoriëntatie. In spiritualiteit wordt gezocht naar transformatie van het innerlijk en van de relaties met mens, wereld en God. Zij is niet aan een bepaalde religie gebonden. We zullen zien dat bij Kiefer sprake is van een spiritualiteit die uit verschillende religieuze bronnen put, waaronder ook de esoterie. Hij noemt de spiritualiteit van zijn werk een spiritualiteit van het concrete. Daarvoor komen vooral Kiefers werken na 1987 aan de orde, in het bijzonder werken die geïnspireerd zijn door de joodse mystiek.

Hij laat zich inspireren door teksten van de Duits/Joodse dichter Paul Celan met het gedicht "Todesfuge" en de Rabbi Isaac Luria, hij wordt gezien als de grondlegger van de hedendaagse Kabbalah.

Die Todesfuge is een van de bekendste gedichten van de joodse dichter Paul Celan (1920-1970). In iedere regel is de dood aanwezig, maar op een andere manier dan in de meeste gedichten. Om de absurde werkelijkheid van de concentratiekampen weer te geven gebruikt Celan surrealistische beelden. Er wordt zwarte melk gedronken, er is een man die met slangen speelt en er worden graven in de lucht gegraven waarin men niet krap ligt. Wat kan dat betekenen?

Paul Celan (pseudoniem van Paul Antschel) werd in 1920 geboren in Czernowitz, in het toenmalige Roemenië. Zijn ouders waren Duitssprekende joden die hem een joodse opvoeding gaven. In 1942 werden zij naar een concentratiekamp gedeporteerd en daar vermoord. Later dat jaar werd Celan zelf naar een werkkamp gebracht. Hij overleefde de oorlog en vertrok naar Parijs. Na zijn studie germanistiek en taalwetenschap, ging hij werken als docent, vertaler en dichter. Als gevolg van zijn oorlogservaringen leed Celan echter aan depressies. Hij voelde zich schuldig en wanhopig, omdat hij de oorlog wél had overleefd, in tegenstelling tot vele anderen. In 1970 sprong hij in de Seine om een einde aan zijn leven te maken.

Die Todesfuge heeft de vorm van een fuga: een meerstemmig muziekstuk met herhalingen. In het gedicht keren sommige versregels telkens terug en de man in dit huis, Margarethe, Sulamith en 'wij' kunnen als personificaties van verschillende stemmen worden gezien. Zo vormen de eerste drie regels een refrein dat door iedereen (*we*) gespeeld wordt: *zwarte melk van de vroegte we drinken haar 's avonds / we drinken haar 's middags en 's morgens we drinken haar 's nachts / we drinken en drinken*. De zwarte melk lijkt een gif te zijn, waarmee de mensen die ervan drinken ongewild steeds dichter naar de dood betrokken worden.

Er komt meer symboliek voor in het gedicht. De twee vrouwen in het gedicht zijn tegenpolen van elkaar. De blonde Margarete is het prototype van de Arische vrouw. Ook wordt wel gezegd dat Margarethe naar de lieflijke Gretchen uit Goethes boek *Faust* verwijst. Hiermee zou Celan willen aangeven dat er ook aan Duitse zijde liefde bestaat. Sulamith vertegenwoordigt juist de joodse slachtoffers. De naam Sulamith komt voor in Hooglied, waar zij de bruid is. Terwijl Sulamith daar op het punt staat om aan een nieuw leven te beginnen, staat zij hier met haar asgrijs haren op de rand van de dood.

De *man in dit huis* vertegenwoordigt de oorlogsmisdadigers. Het kamp is zijn huis waar hij *speelt met de slangen*. De slang staat niet alleen symbool voor het kwaad, maar is ook het teken van de SS. De man in dit huis staat in dienst van Duitsland. Als het schemert schrijft hij hier brieven naartoe, alsof zijn brieven het daglicht niet kunnen verdragen. Waarschijnlijk bereiken zijn brieven *de dood (...)* een meester uit Duitsland, waarmee Celan op Hitler en zijn partij doelt.

In de eerste strofe beveelt de *man in dit huis* een groep joden om een graf te graven. Een andere groep mensen waarvan de ik-persoon deel uitmaakt (*wij*) moet spelen dat *de dans kan beginnen*. Uit de tweede strofe wordt duidelijk dat deze dans de moord begeleidt van de joden die zojuist hun eigen graf groeven. Het massagraf op aarde is krap en daarom stellen de muzikanten zich voor dat zij met hun uitwaaiende klanken een mooier graf voor hen in de lucht maken: *we graven een graf in de lucht daar ligt men niet krap*. In de volgende strofen herhaalt deze scène zich. Hier geeft Celan alleen de woorden van de beul weer; beschrijvingen van de moord op de joden laat hij weg. Dit is echter voldoende om een huiveringwekkend beeld op te roepen. In de vijfde strofe worden de bloedhonden tegen *ons* opgehitst en schenkt de man in dit huis *ons* een graf in de lucht. De rook die in strofe vier naar de hemel stijgt, verwijst naar de verbranding van de lijken. De as kleurt het haar van Sulamith. Zo laat Celan met dit gedicht zien welke absurde dodendans er in het kamp wordt uitgevoerd. In een laatste poging om aan de dood te ontkomen, onderwerpt iedereen zich aan de sadistische eisen van de beul: de een maakt muziek, de ander graaft zijn graf. Een macabere voorstelling. Lees het gedicht [Die Todesfuge](http://www.celan-projekt.de). Meer informatie kun je vinden op: www.celan-projekt.de

HEDEN:

Hij woont en werkt in Parijs nu. Nu is hij in zijn werk meer bezig met vragen die de mens bezig houden. wie ben ik, wie zijn we wat doen we hier en waar komen we vandaan. Hij verhoudt zich tot die vragen op een spirituele manier. Maar ook op een geologische manier. Zo zegt hij dat we terug verlangen naar onze oorsprong, niet in ons hoofd, maar in onze cellen. Dat is de staat van de eencellige wezens, die we ooit waren, rondobberend in de zee. Is het boek een verwijzing naar alles dat geschreven staat of is het een verwijzing naar het Oude testament waar over in de Genesis ("In den beginne") over het ontstaan van de aarde wordt verteld.

Vaak zie je ook een schilderspalet terug in zijn werk. Kiefer: *“The palette represents the idea of the artist connecting heaven and earth. He works here but he looks up there. He is always moving between the two realms [...] the palette can transform reality by suggesting new visions.”*

Balthus

is een schilder over wie niets bekend is', was een uitspraak van Balthus zélf. Gehecht aan zijn privacy, maar meer nog aan Het Mysterie, gaf hij zelden tot nooit interviews af, liet hij zich slechts spaarzaam fotograferen, en weigerde hij iedere uitleg bij zijn veel bediscussieerde werk. Balthus moest een raadsel blijven, net als zijn schilderijen. Hij is vooral bekend om zijn doeken van opgroeiende meisjes, naakt of half ontkleed, waarvoor de dochters van vrienden als model dienden. Loom hangend over een stoel, steeds voorover gebogen over een tafel, in opkruipende rokjes. Die raadselachtige, na-oorlogse schilderijen, waarin verboden en verborgen erotiek de hoofdrol leek te spelen, spleten de kunstwereld in twee kampen: zij die de kunstenaar tot één van de genieën van de vorige eeuw rekenden, vanwege zijn 'treffende weergave van sluimerende seksualiteit en de dubbelzinnigheid van volwassenwording'. En zij die hun neus ophaalden voor de perverse schilder van 'kleine meisjes die hun panty's tonen'!

JIM SHAW

